

Суспільно-географічний аналіз культурної спадщини Волинської області

*Роботу виконано на кафедрі країнознавства
і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

Охарактеризовано основні види об'єктів культурної спадщини Волинської області, проаналізовано їх розподіл на території мезорегіону, визначено проблеми та перспективи розвитку сфери культурної спадщини Волині.

Ключові слова: культурна спадщина, об'єкти культурної спадщини, історико-культурні пам'ятки, пам'ятки національного значення, пам'ятки місцевого значення.

МIRONIUK N. V. Общественно-географический анализ культурного наследия Волынской области.

Охарактеризованы основные виды объектов культурного наследия Волынской области, проанализировано их распределение по территории мезорегиона, определены проблемы и перспективы развития сферы культурного наследия Волыни.

Ключевые слова: культурное наследие, объекты культурного наследия, историко-культурные памятники, памятники национального значения, памятники местного значения.

MIRONIUK N. V. Social and Geographical Analysis of the Cultural Heritage of Volyn Region. The basic types of objects of cultural heritage in the Volyn area are described, their distribution in mezonegion is analyzed, the problems and prospects of the Volyn cultural heritage development are certain.

Key words: cultural heritage, objects of cultural heritage, istoric-cultural sights, sights of national value, sights of local value.

Постановка наукової проблеми та її значення. Національна та регіональна культура – необхідна умова розвитку сучасного суспільства. Важливою галуззю культурного будівництва є охорона та використання культурної спадщини, яка впливає на формування соціальної активності населення, творчого натхнення, патріотичного й естетичного виховання людини, передачу культурно-історичного досвіду наступним поколінням. Збереження культурної спадщини – це проблема самоствердження та самовираження українського народу. Захист культурної спадщини є одним із пріоритетних напрямів культурної політики усіх держав світу, яка здійснюється під егідою ЮНЕСКО. Однак ресурси культурної спадщини потребують не лише охорони, а й продуманого використання, наприклад, як туристично-екскурсійні та рекреаційні структури, що можуть не лише бути джерелом часткового надходження коштів для реставрації та охорони пам'ятників, а й дати поштовх для розвитку конкретного регіону. На основі дослідженої та добре збереженої культурної спадщини може успішно розвиватися культурно-освітня, дозвілєво-рекреаційна та туристично-екскурсійна діяльність, тому дослідження культурної спадщини на регіональному та локальному рівні має важливе значення. Раціональне використання спадщини як важливого ресурсу та її збереження сприятиме подальшому розвитку української держави та утвердженню її культурної самобутності. Оскільки є чимало об'єктів культурної спадщини, розташованих по всій країні, вони суттєво впливають на соціально-економічний розвиток території. Регіони України, в тому числі й Волинь, мають багату історико-культурну спадщину.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. В останні роки культурній спадщині України приділяється велика увага, її вивчають науковці різних галузей знань (історики, археологи, архітектори, мистецтвознавці, наукові працівники музеїв, архівів, бібліотек, філологи, літературознавці, етнографи, краєзнавці). Досліджували це суспільне явище географи Росії (Ю. Веденін [3], Ю. Мазуров [11]) та України (К. Горб [8], К. Поливач [15]) та ін. Щодо культурної спадщини Волинської області, то її вивчають переважно краєзнавці. До прикладу, археологічну спадщину досліджували такі науковці, як М. Кучинко [9], Д. Козак [6], В. Артюх [1], Г. Охріменко [9], М. Онуфрійчук, Г. Панишко, архітектурним пам'яткам приділяли увагу Ю. Диба, Г. Логвин, О. Мацюк, О. Лесик [10]. Однак географічне вивчення культурної спадщини Волині є недостатнім. Відсутні комплексні суспільно-географічні характеристики культурної спадщини області та її районів, переважають дослідження

окремих компонентів культурної спадщини, пам'ятки культурної спадщини області розглядаються як окремі об'єкти.

Мета дослідження – визначити особливості компонентної структури культурної спадщини Волинської області та можливості її використання для подальшого розвитку мезорегіону. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: виділити основні види об'єктів культурної спадщини на території Волинської області; проаналізувати розподіл історико-культурних пам'яток за районами мезорегіону; визначити основні проблеми та перспективи розвитку сфери культурної спадщини Волині.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Згідно з Законом України «Про охорону культурної спадщини», до останньої належать успадковані людством від попередніх поколінь об'єкти культурної спадщини, що визначаються як визначні місця, споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду й зберегли свою автентичність [17].

У Конституції України стверджується, що збереження історичних пам'яток та інших культурних цінностей є обов'язком кожного громадянина [7]. Захист та збереження культурної спадщини як основи національної культури визначається у Законі України «Про культуру» однією із засад державної політики у сфері культури [16].

У культурному контексті спадщина включає матеріальні і нематеріальні елементи: витвори мистецтва, історичні пам'ятки, споруди, пам'ятки архітектури, філософію, традиції, історичні заходи, особливості побуту, літератури, фольклор, групи будівель та місцевості. У географічному аспекті культурна спадщина регіону – це сукупність визначних об'єктів, що сформувалася на певній території під впливом різних факторів (історичних, природних, економічних, етнографічних, соціальних) [3].

Волинська земля має величезну історико-культурну спадщину, сформовану під впливом етнічних, економічних, історичних та географічних факторів. До об'єктів культурної спадщини Волині належать:

- археологічні знахідки – місця поселень стародавніх людей (стоянки, городища, поселення, селища, міста) та поховань (кургани, могильники);
- історичні пам'ятки – будинки, споруди, їхні комплекси (ансамблі), окремі поховання та некрополі, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом певної території;
- пам'ятки архітектури та містобудування – культові споруди, палаци, замки, громадські житлові будівлі, сучасні архітектурні ансамблі;
- пам'ятки монументального мистецтва – меморіальні дошки, обеліски, меморіали;
- пам'ятки садово-паркового мистецтва – поєднання паркового будівництва з природними чи створеними людиною ландшафтами;
- ландшафтні пам'ятки – природні території, що мають історичну цінність;
- об'єкти нематеріальної культурної спадщини – етнографічна різноманітність, народні промисли, народний одяг, національна кухня, говірки, фольклор [17].

Пам'ятки культурної спадщини можуть мати державне (ті, що внесені до Державного реєстру національно-культурного надбання) чи місцеве значення. В області налічується близько 3,8 тис. історико-культурних пам'яток. Частка пам'яток історії найбільша і становить 56 % від загальної кількості історико-культурних пам'яток області (рис. 1). За кількістю пам'яток культурної спадщини Волинь входить у першу десятку областей України. На 1.01.2011 р. під охороною держави перебувало 535 пам'яток: 860 – історії (сім національного і 853 місцевого значення), 492 – архітектури та містобудування (179 національного та 313 місцевого значення), 32 – монументального мистецтва (одна національного й 31 місцевого значення) та 151 – археології (15 національного та 136 місцевого значення) [13]. Окрім того, на обліку в державних органах охорони культурної спадщини перебуває понад 3000 нововиявлених об'єктів (із них 1800 – пам'ятки археології). Взагалі найбільше археологічних пам'яток виявлено в останні роки у Луцькому та Володимир-Волинському

районах. Лише за 2011 р. на Волині зафіксовано 1138 пам'яток археології. Багато з них давно відомі в науці, але не мали статусу пам'ятки [4].

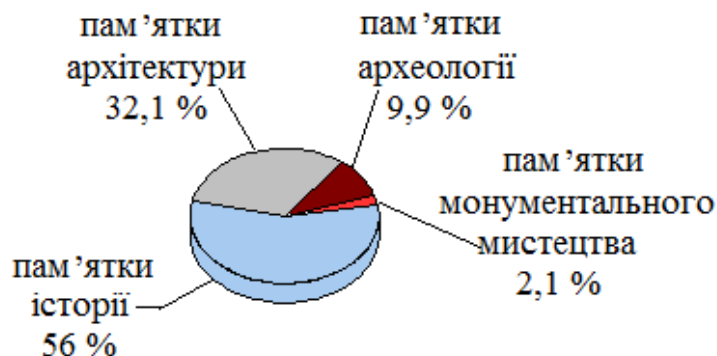

Рис. 1. Історико-культурні пам'ятки Волинської області

Серед пам'яток, що перебувають під охороною держави, 13,2 % мають національне значення. Пам'ятники культурної спадщини міст Луцька та Володимира-Волинського об'єднані у два державні історико-культурні заповідники. Заповідник у Луцьку налічує 60 об'єктів, у Володимирі-Волинському – 27 об'єктів культурної спадщини.

Найбільше пам'яток археології у Горохівському (55 пам'яток, у тому числі дві – національного значення) та Маневицькому (23 пам'ятки) районах, у Ківерцівському та Камінь-Каширському районах – відповідно 14 та 11 об'єктів археологічної спадщини [13]. У всіх інших районах кількість археологічних пам'яток, що охороняються державою, не перевищує десяти.

Об'єкти монументального мистецтва відіграють важливу роль для створення географічного образу певного місця. Це пам'ятники Т. Шевченку в Луцьку та Володимирі-Волинському, Лесі Українці в обласному центрі та с. Колодяжне, М. Грушевському у Луцьку, погруддя В. Липинського у с. Затурці, меморіальні комплекси «Жертвам фашизму» (Володимир-Волинський), «Вічна слава» (Луцьк), пам'ятники жертвам політичних репресій у Луцьку та ін. До національного надбання належить лише одна пам'ятка монументального мистецтва – пам'ятник Лесі Українці в обласному центрі. Пам'ятки Волинської області постійно поповнюються значною кількістю меморіальних та пам'ятних знаків, пам'ятників, що свідчить про національно-культурне будівництво.

Найвизначнішими пам'ятками історії національного значення є садиба родини Косачів у с. Колодяжне (Ковельський район), будинок, де жив та працював композитор І. Стравінський (музей «Стара миза») в м. Устилузі (Володимир-Волинський район) поблизу українсько-польського державного кордону, садиба родини Липинських у с. Затурці Локачинського району. В історичному ареалі с. Затурці – 11 пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, тому ця історична місцевість запропонована до Списку історичних населених місць України. До цього переліку постановою Кабінету міністрів України для захисту традиційного характеру середовища населених місць України вже зараховані 18 населених пунктів області. Серед них міста Луцьк (1085 р.), Ковель (1310 р.), Володимир-Волинський (988 р.), Берестечко (1445 р.), Любомль (1287 р.), Горохів (1240 р.), Рожище (1377 р.), Устилуг (1150 р.) та смт Луків (1537 р.), Голоби (середина XVI ст.), Головне (1564 р.), Іваничі (1545 р.), Любешів (1484 р.), Олика (1149 р.), Ратне (кінець XII – початок XIII ст.), Стара Виживка (1508 р.), Турійськ (1097 р.), Цумань (1557 р.) та Шацьк (1410 р.) [14].

Найбільше пам'яток архітектури та містобудування зосереджено в обласному центрі (88 об'єктів, із них 23 мають національне значення). У містах Ковелі та Володимирі-Волинському майже однакова кількість пам'яток архітектури – 24 та 23 відповідно. Серед районів найбільше об'єктів архітектурної спадщини у Горохівському (53 пам'ятки), Ківерцівському (32) та Луцькому (29 пам'яток). Камінь-Каширський, Любомльський, Шацький та Любешівський райони за цим показником займають останні позиції (18, 18, 10 та дев'ять пам'яток відповідно) [13].

Великою кількістю пам'яток історії вирізняються Турійський (78 об'єктів), Ковельський (75) та Горохівський (63) райони. Найбідніше цей тип об'єктів культурної спадщини представлений у Шацькому (26), Ратнівському (36) та Любешівському (37) районах [13].

Спостерігаємо відмінності між районами у розподілі об'єктів культурної спадщини, що сформувалися під впливом переважно історико-географічних факторів. Загальна географічна закономірність полягає в тому, що найбільша кількість пам'яток розміщена у містах – історичних центрах Волинської області – Луцьку (126), Ковелі (45) та Володимирі-Волинському (40). Серед районів за кількістю пам'яток виділяються Горохівський (174 пам'ятки), Маневицький (109), Ковельський (104) та Турійський (101 пам'ятка) райони. Найменша кількість об'єктів культурної спадщини у Шацькому (37 пам'яток), Любешівському (48) та Старовижівському (68) районах, що пов'язано з їхнім периферійним положенням.

Для більш глибокого аналізу відмінностей у розміщенні історико-культурних пам'яток у районах області ми використали коефіцієнт територіальної локалізації, який розраховували за такою формулою:

$$K_l = \frac{A_x}{A_p},$$

де A_x – відношення кількості об'єктів історико-культурної спадщини району до їх загального числа в області; A_p – відношення площі території району до загальної площі мезорегіону.

Найбільше значення цього коефіцієнта – у Луцькому районі, що пов'язано з розміщенням тут обласного центру, де є багато об'єктів культурної спадщини (табл. 1). Високий коефіцієнт територіальної локалізації мають такі райони: Володимир-Волинський (завдяки великій кількості пам'яток у м. Володимирі-Волинському), Горохівський (завдяки багатій культурній спадщині) та Іваничівський. Хоча об'єктів культурної спадщини на території останнього небагато, проте площа району теж невелика. Найнижчі значення коефіцієнта територіальної локалізації мають Любешівський, Камінь-Каширський та Ратнівський райони. Це визначається великою площею районів та незначною кількістю історико-культурних пам'яток на цих територіях.

Таблиця 1

**Коефіцієнт територіальної локалізації
історико-культурних пам'яток Волинської області**

Район	Площа, км ²	Кількість пам'яток	Коефіцієнт територіальної локалізації пам'яток культури
Володимир-Волинський	1038	78	1,49
Горохівський	1122	174	2,02
Іваничівський	645	81	1,66
Камінь-Каширський	1747	76	0,57
Ківерцівський	1414	97	0,90
Ковельський	1723	104	1,13
Локачинський	712	63	1,17
Луцький	973	83	2,89
Любешівський	1450	48	0,43
Любомльський	1481	74	0,65
Маневицький	2265	109	0,63
Ратнівський	1437	59	0,54
Рожищенський	928	71	1,00
Старовижівський	1121	68	0,79
Турійський	1205	101	1,10
Шацький	759	37	0,63
Всього	20 100	1535	

* Складено і розраховано за: [13; 14].

В області є п'ять пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення. Це парк садиби Липинських, Любешівський парк відпочинку, Берестечківський, Горохівський та Літинський (Турійський район) парки.

Значна частина культурного надбання краю зберігається у музеях області. Завданнями цих установ є збереження та використання пам'яток матеріальної та духовної культури, природи,

надбань національної історико-культурної спадщини. Музейна мережа Волинської області є важливим складником збереження історичної пам'яті народу. Станом на 2011 р. – це 16 комунальних музеїв, 75 музейних закладів на громадських засадах, із яких чотири мають звання «народний». У музеях Волині розміщено 260 тис. музейних експонатів основного фонду – пам'яток матеріальної та духовної культури Волинського краю, які є частиною Музейного фонду України, а деякі з них вважають культурним надбанням усього людства [12]. Частина археологічних та мистецьких пам'яток зберігається у музеях навчальних закладів Волинської області. Кожна середня школа області має заклади музейного спрямування. Поступово вони проходять реєстрацію та облік.

Велика кількість пам'яток культурної спадщини є екскурсійними об'єктами, що включені до програм туристичних маршрутів. Актуальним на Волині є пристосування під заклади туризму замкових, монастирських та палацово-паркових комплексів. Багато з них мають вигідне економіко-географічне положення у прикордонних зонах та поблизу міжнародних трас (наприклад Олика).

Для пам'яток архітектури та містобудування, історії, монументального мистецтва характерне розміщення вздовж трьох основних магістралей області: Любомль–Ковель–Луцьк, Любешів–Маневичі–Луцьк, Берестечко–Горохів–Луцьк. Це стало основою для створення туристичного маршруту «Золота діадема Волині», що презентує майже півсотні пам'яток археології, історії, містобудування та архітектури, монументального мистецтва національного значення, два історико-культурні заповідники у Луцьку та Володимирі-Волинському, п'ять історичних населених місць (Устилуг, Володимир-Волинський, Торчин, Луцьк, Олика, Цумань), сім музейних закладів; пам'ятки археології національного значення – давньоруські городища в Устилузі, Володимирі-Волинському, Локачах, Затурцях, с. Шепелі Луцького району. Найвизначніші культові споруди різних християнських конфесій – монастирські комплекси – розміщені у Луцьку, Володимирі-Волинському, Олиці, Затурцях, у селах Жидичин Ківерцівського району та Зимне Володимир-Волинського району [5]. Реалізація проекту «Золота діадема Волині» є особливо актуальною у зв'язку з проведенням в Україні чемпіонату з футболу Євро-2012.

Окрім маршруту «Золота діадема Волині», цікавим є туристичний шлях «Невідоме Полісся», який пролягає через давні поселення Волині – Любомль, Ковель, Ратне, Камінь-Каширський, смт Любешів, с. Тростянець та знайомить з історією цих поселень, культовими спорудами різних часів, місцевими музеями, меморіальними комплексами, іменами видатних особистостей, що тут проживали. На Волині реалізується низка проектів, мета яких – популяризувати історико-культурну спадщину, що є потенційним ресурсом для розвитку культурно-дозвілдової та рекреаційно-туристичної сфер в Україні. Це щорічне арт-шоу «Ніч у Луцькому замку», «Меч Луцького замку», міжнародний фестиваль різдвяної драми «Різдвяна містерія», міжнародні фестивалі «Стравінський та Україна», «Поліське літо з фольклором», «Берегиня», які, окрім привернення уваги до матеріальної спадщини Волині, знайомлять також і з духовним надбанням українського народу.

Основою нормативно-правової бази в питанні охорони історико-культурної спадщини є Закони України «Про охорону культурної спадщини» (жовтень 2001 р.), «Про культуру» (грудень 2010 р.), «Про архітектурну діяльність» (1999), «Про охорону археологічної спадщини» (2003). Заходи щодо організації та управління у сфері культурної спадщини на Волині здійснюють відділ охорони культурної спадщини й організації туризму при управлінні культурі і туризму Волинської обласної державної адміністрації та відповідні відділи районних державних адміністрацій, управління культури Луцької міської ради, виконавчі комітети міських, селищних та сільських рад, відділ охорони культурної спадщини управління архітектури департаменту містобудування Луцької міської ради, а також громадські організації: державне підприємство «Волинські старожитності», організація «Відродження культурної спадщини Волинського Полісся» та ін. Відповідно до чинного законодавства, серед повноважень органів охорони культурної спадщини – популяризація справи охорони культурної спадщини на відповідній території, організація експозиційно-виставкової та видавничої діяльності у цій сфері.

У контексті збереження та використання культурної спадщини Волині важливе значення має реалізація Державної програми охорони культурної спадщини. Для її виконання приймаються регіональні програми охорони культурної спадщини області, міста, селища, села задля реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері охорони культурної спадщини, забезпечення збереження пам'яток населених пунктів, їх використання в культурній та туристичній діяльності.

Однак наявна у державі система охорони пам'яток культурної спадщини недосконала. Організаційне, правове та фінансове забезпечення цієї галузі є неефективним. Недооцінюються можливості культурної спадщини для інтенсифікації соціально-економічного розвитку регіону.

Для досягнення нової якості волинського продукту культурної спадщини потрібно вирішити чимало невідкладних питань. Існує проблема приведення до експозиційного стану історико-культурних пам'яток, проведення ремонтно-реставраційних і проектних робіт та вирішення питань власності на об'єкти культурної спадщини. Низький рівень використання ресурсів культурної спадщини спричинений також відсутністю нормативно-правового забезпечення питань її використання в культурній, освітній, дозвіллевій сферах, туризмі, занедбаним станом об'єктів культурної спадщини, недостатністю фахівців туристичного супроводу та їх невідповідною компетенцією. Недосконалою залишається й система обліку об'єктів культурної спадщини, не проводиться їх паспортизація, інвентаризація та грошова оцінка. Проблема збереження, використання й обліку культурної спадщини Волині залишатиметься гострою доти, доки у регіоні не буде створено систему управління з вертикальними і горизонтальними зв'язками, що дало б змогу забезпечити оперативне регулювання й контроль за процесами розвитку та відновлення культурно-історичної спадщини, а також координацію дій підприємств та служб місцевих органів влади. Суттєво перешкоджають покращенню умов збереження історичної спадщини Волині невизначеність власників близько 500 пам'яток, неотримання заповідниками державних актів на право володіння землею, невідповідність положень заповідників загальнодержавним, неукладення договорів на охорону пам'яток за зразком, встановленим Кабінетом Міністрів України [2].

Для покращення умов збереження, використання та обліку культурної спадщини краю позитивний вплив матиме створення спеціально уповноважених органів охорони культурної спадщини в облдержадміністрації, райдержадміністраціях та органах місцевого самоврядування. Окрім того, слід розробити генеральний план розвитку державних історико-культурних заповідників та оформити державні акти на право постійного користування землею.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За ефективністю реалізації потенціалу історико-культурної спадщини Волинська область належить до типу областей із високим потенціалом спадщини та низьким рівнем його використання. Ґрунтовне вивчення, покращення інформаційності, розвиток інфраструктури сприятимуть подальшому ефективному використанню культурно-історичних пам'яток у культурній та рекреаційній сферах регіону. Втілення у життя різних заходів щодо використання та охорони культурної спадщини, об'єднання у цій справі зусиль органів влади, наукових та громадських інституцій дасть змогу зберегти та донести до нинішніх і наступних поколінь знання про багатотисялітню історію та культуру українського народу, а також надалі розвивати культурну, дозвіллеву, рекреаційну та туристичну сфери у регіоні, сприяючи подальшому перетворенню культурних пам'яток та подій на конкурентоздатний культурний продукт.

Список використаної літератури

1. Артюх В. Дослідження пам'яток на Волині / В. Артюх, Л. Мацкевий // Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині. – Львів : [б. в.], 1991. – С. 9–11.
2. Безцінні перлини синьоокої Волині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=35043&cat_id=34409.
3. Веденин Ю. А. Культурное и природное наследие России / Веденин Ю. А. – М. : [б. и.], 1995. – 110 с.
4. Волинська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.lutsk.ua/ukr/news/36257/>.
5. Золота діадема Волині : турист. путівник. – Луцьк : ВАТ Волин. обл. друк., 2010. – 14 с.
6. Козак Д. Пам'ятки давньої історії Волині у с. Городок / Козак Д., Оприск В., Шкоропад В. – К. : [б. в.], 1999. – 128 с.
7. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Концепція національної спадщини України як об'єкта вивчення суспільної географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Gorb.pdf.
9. Кучинко М. М. Археологічні пам'ятки Волині / М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1995. – 166 с.
10. Лесик О. В. Замки та монастирі України / Лесик О. В. – Львів : Світ, 1993. – 144 с.
11. Мазуров Ю. Л. Охраняемые территории природного и культурного наследия / Ю. Л. Мазуров // Вестн. МГУ. Сер. 5 : География. – 2008. – № 4. – С. 7–14.
12. Музейний простір Волині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://volyn-museum.at.ua>.

13. Основні показники діяльності закладів культури, мистецтва, кіно та організації туризму у Волинській області за 2010 р. – Луцьк : Упр. культури і туризму Волин. обл. держ. адміністрації, 2010. – 27 с.
14. Охорона культурної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cult.voladm.gov.ua/index.php?section=sec&page=1>.
15. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «економічна та соціальна географія» / К. А. Поливач ; НАН України ; Ін-т географії. – К., 2007. – 236 с.
16. Про культуру : Закон України : Проект № 6469 від 02.06.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12852.html>.
17. Про охорону культурної спадщини : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2245-15>.

Адреса для листування:

43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, кім. 205.

Статтю подано до редколегії
21.02.2012 р.

УДК 911.3:30

К. Ю. Сікач – аспірант Інституту географії
НАН України

Актуальність дослідження маргінальності у географії

*Роботу виконано у відділі природокористування
та збалансованого розвитку ІГ НАН України*

Обґрунтовано актуальність дослідження маргінальності у географії. Розгляд територіальних проявів маргінальності є ключем до вирішення цієї гострої проблеми сучасного суспільства. Проведено аналіз досліджень у цій сфері та визначено основні напрями подальших наукових пошуків. Установлено особливості маргінальності як геоконфлікту та її взаємозв'язок зі злочинністю.

Ключові слова: маргінальність, маргінал, типи маргінальності, соціально-територіальна спільнота, геоконфлікт, злочинність, соціальна група.

Сікач К. Ю. Актуальність дослідження маргінальності в географії. Обоснована актуальність дослідження маргінальності в географії. Рассмотрение территориальных проявлений маргинальности является одним из ключей к решению этой острой проблемы современного общества. Проведен анализ исследований в этой сфере и определены основные направления дальнейших научных изысканий. Установлены особенности маргинальности как геоконфликта и её взаимосвязь с преступностью.

Ключевые слова: маргинальность, маргиналы, типы маргинальности, социально-территориальное сообщество, геоконфликт, преступность, социальная группа.

Sikach K. Yu. Actuality of Research of Marginality in the Geography. In the article the urgency of marginality research in the geography is grounded. Consideration of the territorial displays of marginality is one of the keys to the decision of this sharp problem of modern society. Also, the analysis of research in this sphere is conducted and identified the main areas for further scientific research. The features of marginality as geo-conflict and its relationship to crime are set.

Key words: marginality, marginal, types of marginality, social-territorial association, geo-conflict, crime, social group.

Постановка наукової проблеми та її значення. Маргінальність (від лат. *margo* – межа, кордон) – дуже важлива соціальна категорія, яка застосовується і до окремих людей, і до певних груп населення, зокрема й до соціально-територіальних спільнот, й означає явище їх вимушеного чи усвідомленого перебування у пограничному (перехідному) стані чи статусі (соціальному, економічному, культурному, політичному) із загрозою його погіршення. Хоча саме поняття не має однозначного негативного тлумачення, адже недевіантна маргінальність означає появу в суспільстві тих людей, які змогли виділитися творчо, самореалізуватися, очолити прогресивні рухи, але за